

СКЛАД АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ У ВИГЛЯДІ САМОВІЛЬНОГО ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ

COMPOSITION OF ADMINISTRATIVE OFFENSE IN THE FORM OF LEAVING A MILITARY UNIT OR PLACE OF SERVICE

Івашковський Р.І., аспірант кафедри цивільного права і процесу
Національний авіаційний університет

У статті досліджується склад адміністративного правопорушення за статтею 172¹¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення в умовах збройної агресії у вигляді повномасштабного вторгнення збройних сил Росії та її незаконних збройних формувань, які вторглися на територію суверенної та незалежної України, анексія та окупація частини територій держави.

Зокрема, стаття поширюється на всіх військовослужбовців без виключення, що і пояснює наявність особливостей відповідальності за військові адміністративні правопорушення та їх поліструктурність. Але сам по собі науковий інтерес викликає навіть не стільки правопорушення та напрямки підвищення чіткості їх детермінації та структуризації складу, скільки ступінь відповідальності. Військові правопорушення та військові злочини є схожими категоріями різних правових доктрин: адміністративного та кримінального права відповідно. З огляду на це цілком обґрунтованим є науковий інтерес до вирішення проблеми кваліфікації протиправної поведінки військових та безпомилковості детермінації ознак скоєних військовослужбовцями правопорушень та/або злочинів.

Важливим напрямком дослідження, яке актуалізується через призму доктрини адміністративно-правової науки є пошук можливих напрямків диференціації складів такого правопорушення з метою уникнення потенційних ризиків непритягнення до відповідальності осіб, що скоїли протиправні дії але через недосконалість нормативно-правового закріплення відповідальності за нього змогли уникнути відповідальності.

Останні наукові пошуки в даній сфері демонструють складність розмежування ступеня вини та відповідальності. За таких умов не досягається основна мета адміністративного переслідування, а відповідальність може здаватися недостатньою для виконання превентивної та виховної функції. Саме тому основна увага в межах даного дисертаційного дослідження буде прикута до проблеми підвищення рівня дієвості ст. 172-11 КУпАП «Самовільне залишення військової частини або місця служби». Її вирішення відбуватиметься через пошуки недоліків елементів складу вказаного адміністративного правопорушення, а також механізмів реалізації процедури адміністративного провадження за наслідками його скоєння.

Мета: аналіз сучасних викликів адміністративної відповідальності, зокрема через призму збройної агресії у вигляді повномасштабного вторгнення збройних сил Росії та її незаконних збройних формувань, які вторглися на територію суверенної та незалежної України, анексія та окупація частини територій держави.

Методи дослідження: загальнофілософські, загальнонаукові та спеціально-юридичні методи, зокрема діалектичний метод, метод аналізу, системно-функціональний метод, формально-логічний метод, герменевтичний метод.

Результати: доведено що за таких умов об'єктивно підвищується рівень вимог до проходження військової служби. Ці вимоги поширюються на всіх без виключення військовослужбовців, що і пояснює наявність особливостей відповідальності за військові адміністративні правопорушення. Але сам по собі науковий інтерес викликає навіть не стільки правопорушення та напрямки підвищення чіткості їх детермінації та структуризації складу, скільки ступінь відповідальності.

Обговорено: військові правопорушення та військові злочини є досить спорідненими категоріями різних правових доктрин: адміністративного та кримінального права відповідно. З огляду на це цілком обґрунтованим є науковий інтерес до вирішення проблеми кваліфікації протиправної поведінки військових та безпомилковості детермінації ознак скоєних військовослужбовцями правопорушень та/або злочинів. Ще одним важливим напрямком дослідження, яке актуалізується через призму доктрини адміністративно-правової науки є пошук можливих напрямків диференціації складів такого правопорушення з метою уникнення потенційних ризиків непритягнення до відповідальності осіб, що скоїли протиправні дії але через недосконалість нормативно-правового закріплення відповідальності за нього змогли уникнути відповідальності.

Ключові слова: військові адміністративні правопорушення, самовільне залишення військової частини, адміністративне право.

The article examines the composition of an administrative offense under Article 172-11 of the Code of Ukraine on administrative offenses in conditions of armed aggression in the form of a full-scale invasion of the armed forces of Russia and its illegal armed formations that invaded the territory of sovereign and independent Ukraine, annexation and occupation of part of the state's territories.

In particular, the article applies to all military personnel without exception, which explains the specifics of liability for military administrative offenses and their polystructure. But in itself, the scientific interest is not so much the offenses and directions for increasing the clarity of their determination and structuring of the composition as the degree of responsibility. Military offenses and war crimes are similar categories of different legal doctrines: administrative and criminal law, respectively. In view of this, the scientific interest in solving the problem of qualification of illegal behavior of the military and the infallibility of determining the signs of offenses and/or crimes committed by military personnel is fully justified.

An important direction of research, which is actualized through the prism of the doctrine of administrative and legal science, is the search for possible directions of differentiation of the components of such an offense in order to avoid potential risks of non-prosecution of persons who have committed illegal acts but were able to avoid liability due to the imperfection of the normative and legal fixation of responsibility for it.

Recent scientific research in this field demonstrates the difficulty of distinguishing the degree of guilt and responsibility. Under such conditions, the main goal of administrative prosecution is not achieved, and responsibility may seem insufficient to fulfill the preventive and educational function. That is why the main attention within the scope of this dissertation study will be focused on the problem of increasing the level of effectiveness of Art. It will be resolved by searching for deficiencies in the elements of the specified administrative offense, as well as mechanisms for implementing the procedure of administrative proceedings on the consequences of its commission.

Purpose: analysis of modern challenges of administrative responsibility, in particular through the prism of armed aggression in the form of a full-scale invasion of the armed forces of Russia and its illegal armed formations, which invaded the territory of sovereign and independent Ukraine, annexation and occupation of part of the territory of the state.

Research methods: general philosophical, general scientific and special legal methods, in particular dialectical method, analysis method, system-functional method, formal-logical method, hermeneutic method.

Results: it has been proven that under such conditions the level of requirements for military service objectively increases. These requirements apply to everyone without excluding military personnel, which explains the presence of special features of responsibility for military administrative offenses. But in itself, the scientific interest is not so much the offenses and directions for increasing the clarity of their determination and structuring of the composition as the degree of responsibility.

Discussed: Military offenses and war crimes are quite related categories of different legal doctrines: administrative and criminal law respectively. In view of this, the scientific interest in solving the problem of qualification of illegal behavior of the military and the infallibility of determining the signs of offenses and/or crimes committed by military personnel is fully justified. Another important direction of research, which is actualized through the prism of the doctrine of administrative and legal science, is the search for possible directions of differentiation of the components of such an offense in order to avoid potential risks of non-prosecution of persons who have committed illegal acts, but due to the imperfection of the normative and legal fixation of responsibility for it, they were able to avoid responsibility.

Key words: military administrative offenses, voluntary abandonment of a military unit, administrative law.

Постановка проблеми та її актуальність. Ефективність адміністративно-деліктного права – здатність норм адміністративно-деліктного права врегулювати суспільні відносини, що виникають унаслідок вчинення адміністративних правопорушень, у відповідності до інтересів суспільства, котрі виступають підґрунтям прийняття таких норм та визначають їх цілі й завдання, з дотриманням принципів верховенства права, дотримання прав і свобод людини, законності [1, с. 48].

Ефективність адміністративно-деліктного права досягається якісним застосуванням норм, законністю під час застосування адміністративної відповідальності. Зазначене досягається правильним розумінням та встановленням складу адміністративного правопорушення.

Вказується складність розмежування ступеня вини та відповідальності, що породжує ситуацію недостатнього покарання військовослужбовців за скоєні діяння. За таких умов не досягається основна мета адміністративного переслідування, а відповідальність може здаватися недостатньою для виконання превентивної та виховної функції. Саме тому основна увага в межах даного дисертаційного дослідження буде прикута до проблеми підвищення рівня дієвості ст. 172-11 КУпАП «Самовільне залишення військової частини або місця служби» [4, с. 112]. Її вирішення відбуватиметься через пошуки недовільних елементів складу вказаного адміністративного правопорушення, а також механізмів реалізації процедури адміністративного провадження за наслідками його скоєння.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-літературної бази за темою дослідження свідчить про те, що питання не є новим для юридичної науки.

Втім питання системи адміністративних правопорушень в сфері військової служби майже залишилося поза увагою українських вчених. Окремі аспекти цієї теми вивчали:

Звертаючись до наукових пошуків з означеної проблематики, то найбільш важливими для цілей формування точності викладу норми про адміністративну відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби є роботи таких вчених як А. Г. Горний [1, с. 80], Гончарук С.Т., Сопілко І.М. [2, с. 84], С.І. Дячук, В. О. Заросило [3, с. 135], В.В. Забарський, М. І. Карпенко, В.Ф. Кириченко, С.С. Корольов, Л.М. Кривоченко, М. І. Мельник, В. П. Нагребельний, М.С. Туркот та ін..

Особлива увага також повинна бути звернута на роботи таких фахівців як О.П. Голота, А. О. Гембар, А. Є. Краковська, О. І. Остапенко, В.К. Шкарпицька, М.К. Якимчук та деякі інші науковці.

Натомість на сьогодні відсутні комплексні дослідження в сфері підвищення ефективності механізмів адміністративно-правового забезпечення відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби.

Метою статті є вивчення доктринального підходу щодо розуміння сутності дефініції «склад адміністративного правопорушення», удосконалення категоріального апарату правового регулювання відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Юридичною – наявність відповідної норми, закріпленої главою 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення, що передбачає адміністративну відповідальність за вчинення правопорушення, пов'язаного із самовільним залишенням військової частини або місця служби. Процесуальною підставою визначено протокол, складений уповноваженим суб'єктом первинної кваліфікації правопорушення.

Слід зазначити, що уповноважені органи керуються виключно законами України визначаються засади цивільно-правової відповідальності, діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них, закріплено у пункті 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України [5, с. 24].

Склад – це опис діяння в законі. Опис ще не вчиненого, а тільки передбачуваного чи можливого діяння. Для такого опису використовуються лише юридично значущі ознаки, які характеризують діяння як правопорушення.

Склад адміністративного правопорушення – це сукупність найбільш загальних, типових ознак окремих адміністративних правопорушень, необхідних та достатніх для притягнення правопорушника до адміністративної відповідальності. Склад адміністративного правопорушення складається з наступних елементів: 1) суб'єкт адміністративного правопорушення; 2) об'єкт адміністративного правопорушення; 3) об'єктивна сторона адміністративного правопорушення; 4) суб'єктивна сторона адміністративного правопорушення.

Важливою складовою є правильно визначити об'єктивну сторону правопорушення, що стане запорукою законності під час провадження у справі про адміністративне правопорушення, а також підтримання верховенства права в суспільних відносинах, урегульованих позитивним правом.

Об'єктивна сторона адміністративного правопорушення – це система передбачених адміністративно-правовою нормою ознак, що характеризують зовнішню сторону проступку.

Адміністративне правопорушення у сфері військових адміністративних правопорушень, як будь-який акт вольової поведінки людини, є психофізичною єдністю зовнішньої (фізичної) і внутрішньої (психічної) сторін протиправного діяння. Зовнішня сторона – це прояв людської поведінки в об'єктивній дійсності, що виражається у формі дії чи бездіяльності, спрямованої на суспільні відносини з приводу проходження військової служби.

Внутрішня – це психічні процеси, які відбуваються у свідомості людини, характеризуючи її волю, детермінуючи протиправну поведінку у сфері залишення частини або місця служби, що вчинене без дозволу начальника (командира), який згідно з законодавством уповноважений надавати такий дозвіл.

Адміністративно-правова характеристика об'єктивної сторони адміністративного правопорушення є важливим напрямом наукового дослідження для вирішення проблемних питань кваліфікації протиправних діянь. Крім того, досі в доктрині адміністративного права тривають дискусії з приводу визначення ознак об'єктивної сторони адміністративного правопорушення, вищезазначене обумовлює мету даної статті – визначити об'єктивну сторону адміністративного правопорушення у сфері військових правопорушень.

Під час здійснення кваліфікації адміністративного правопорушення визначаються його об'єктивні ознаки, які з погляду їх описування (закріплення) у диспозиціях статей Особливої частини КУпАП можна класифікувати на обов'язкові та факультативні. Зокрема, до обов'язкових ознак адміністративного правопорушення у сфері військових правопорушень належить діяння у формі дії або бездіяльності. Без діяння правопорушника не може бути вчинене адміністративне правопорушення. Діяння завжди або безпосередньо вказується в диспозиції статті 172-11 КУпАП, або однозначно випливає з її змісту і, таким чином, виступає обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу адміністративного правопорушення.

Тому встановлення ознак такого діяння (дії чи бездіяльності) правопорушника є обов'язковим у кожній справі про адміністративне правопорушення. Діяння як обов'язкова ознака об'єктивної сторони адміністративного делікту у сфері військового правопорушення – це конкретна протиправна поведінка особи, що виражається у формі дії чи бездіяльності. При цьому під дією слід розуміти активну, свідому, суспільно небезпечну, протиправну поведінку правопорушника, яка направлена на порушення встановленої заборони, правила, правової норми.

Зокрема, до обов'язкових ознак адміністративного правопорушення у сфері військових правопорушень належить діяння у формі дії або бездіяльності. Без діяння правопорушника не може бути вчинене адміністративне правопорушення. Діяння завжди або безпосередньо вказується в диспозиції статті 172-11 КУпАП, або однозначно впливає з її змісту і, таким чином, виступає обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу адміністративного правопорушення.

Тому встановлення ознак такого діяння (дії чи бездіяльності) правопорушника є обов'язковим у кожній справі про адміністративне правопорушення. Діяння як обов'язкова ознака об'єктивної сторони адміністративного делікту у сфері військового правопорушення – це конкретна протиправна поведінка особи, що виражається у формі дії чи бездіяльності. При цьому під дією слід розуміти активну, свідому, суспільно небезпечну, протиправну поведінку правопорушника, яка направлена на порушення встановленої заборони, правила, правової норми

Вказане є грубим порушенням нормативно-правових актів органів військового управління, як зазначав у своїй роботі І.І. Кузьмич [6, с. 29], виконання акту гарантується, а при необхідності забезпечується примусовою силою держави.

Вина – основна й обов'язкова ознака суб'єктивної сторони будь-якого адміністративного проступку. Це психічне ставлення особи до вчиненого нею суспільно шкід-

ливого діяння і його наслідків, яке виявляється у формі умислу або необережності [7, с. 20].

Висновки. Дослідження напрямків розширення санкцій та механізмів притягнення до адміністративної відповідальності військовослужбовців, за допомогою адміністративно-процесуальних норм;

– визначення недоліків та пошук шляхів їх усунення в процесі адміністративного провадження у вказаних правопорушеннях.

Практичне значення одержаних результатів. Теоретичні та прикладні висновки і рекомендації дисертаційного дослідження можуть бути використані в:

– науково-дослідній роботі – для подальших доктринальних розробок в сфері адміністративного права та адміністративного процесу в контексті уточнення складу адміністративного правопорушення у вигляді самовільного залишення військової частини або місця служби;

– законотворчій діяльності – для удосконалення норм КУпАП, їх уточнення та пошуку нових моделей складу військових адміністративних правопорушень на прикладі ст. 172-11 КУпАП України

– правозастосовній діяльності – з метою підвищення ефективності адміністративного переслідування за правопорушення у вигляді самовільного залишення військової частини або місця служби.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження можуть стати основою для подальших наукових розробок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горный А. Г. Социалистическая законность. М.: Известия, 1986, № 3. С. 80.
2. Гончарук С.Т., Сопілко І.М. Адміністративна відповідальність (у таблицях і схемах). К.: НАУ, 2015. С. 84.
3. Заросило В.О. Шляхи розвитку адміністративного права та інших галузей права в Україні- *Науковий часопис НПУ імені МП Драгоманова*. Серія, 2014. С. 135-139.
4. Кодекс адміністративного судочинства України : закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 29.08.2021).
5. Конституція України : закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 29.08.2021).
6. Кузьмич, І. І. (2013). ВІЙСЬКОВІ НОРМАТИВНІ АКТИ В НОРМОТВОРЧОМУ ПРОЦЕСІ ОРГАНІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право», 1(26), 29–33.* <https://doi.org/10.18372/2307-9061.26.4794>
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення: науково-практичний коментар / [Р. А.Калужний, А. Т.Комзюк, О. О.Погрібний та ін.]. [2-ге вид.]. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 655 с.